

اصول و اندیشه های تعاونی

(رشته تعاون و رفاه اجتماعی)

فرزانه همتی راد

امروزه کتاب‌خوانی و علم‌آموزی، نه تنها یک وظیفه‌ی ملی، که یک واجب دینی است.

مقام معظم رهبری

در عصر حاضر یکی از شاخصه‌های ارزیابی رشد، توسعه و پیشرفت فرهنگی هر کشوری میزان تولید کتاب، مطالعه و کتاب‌خوانی مردم آن مرز و بوم است. ایران اسلامی نیز از دیرباز تاکنون با داشتن تمدنی چندهزارساله و مراکز متعدد علمی، فرهنگی، کتابخانه‌های معتبر، علما و دانشمندان بزرگ با آثار ارزشمند تاریخی، سرآمد دولت‌ها و ملت‌های دیگر بوده و در عرصه‌ی فرهنگ و تمدن جهانی به‌سان خورشیدی تابناک همچنان می‌درخشد و با فرزندان نیک‌نهاد خویش هنرنمایی می‌کند. چه کسی است که در دنیا با دانشمندان فرزانه و نام‌آور ایرانی همچون ابوعلی سینا، ابوریحان بیرونی، فارابی، خوارزمی و ... همچنین شاعران برجسته‌ای نظیر فردوسی، سعدی، مولوی، حافظ و ... آشنا نباشد و در مقابل عظمت آنها سر تعظیم فرود نیاورد. تمامی این افتخارات ارزشمند، برگرفته از میزان عشق و علاقه فراوان ملت ما به فراگیری علم و دانش از طریق خواندن و مطالعه منابع و کتاب‌های گوناگون است. به شکرانه‌ی الهی، تاریخ و گذشته ما، همیشه درخشان و پربار است. ولی اکنون در این زمینه در چه جایگاهی قرار داریم؟ آمار و ارقام ارائه‌شده از سوی مجامع و سازمان‌های فرهنگی در مورد سرانه‌ی مطالعه‌ی هر ایرانی، برایمان چندان امیدوارکننده نمی‌باشد و رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز از این وضعیت بارها اظهار گله و ناخشنودی نموده‌اند.

کتاب، دروازه‌ای به سوی گستره‌ی دانش و معرفت است و کتاب خوب، یکی از بهترین ابزارهای کمال بشری است. همه‌ی دستاوردهای بشر در سراسر عمر جهان تا آنجا که قابل کتابت بوده است، در میان دست‌نوشته‌هایی است که انسان‌ها پدید آورده و می‌آورند. در این مجموعه‌ی بی‌نظیر، تعالیم الهی، درس‌های پیامبران به بشر، و همچنین علوم مختلفی است که سعادت بشر بدون آگاهی از آنها امکان‌پذیر نیست. کسی که با دنیای زیبا و زندگی‌بخش کتاب ارتباط ندارد بی‌شک از مهم‌ترین دستاوردهای انسانی و نیز از بیشترین معارف الهی و بشری محروم است. با این دیدگاه، به‌روشنی می‌توان ارزش و مفهوم رمزی عمیق در این حقیقت تاریخی را دریافت که اولین خطاب خداوند متعال به پیامبر گرامی اسلام (ص) این است که «بخوان!» و در اولین

سوره‌ای که بر آن فرستاده‌ی عظیم‌الشان خداوند، فرود آمده، نام «قلم» به تجلیل یاد شده‌است: «اقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْأَكْرَمُ. الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ» در اهمیت عنصر کتاب برای تکامل جامعه‌ی انسانی، همین بس که تمامی ادیان آسمانی و رجال بزرگ تاریخ بشری، از طریق کتاب جاودانه مانده‌اند.

دانشگاه پیام‌نور با گستره‌ی جغرافیایی ایران‌شمول خود با هدف آموزش برای همه، همه‌جا و همه‌وقت، به‌عنوان دانشگاهی کتاب‌محور در نظام آموزش عالی کشورمان، افتخار دارد جایگاه اندیشه‌سازی و خردورزی بخش عظیمی از جوانان جویای علم این مرز و بوم باشد. تلاش فراوانی در ایام طولانی فعالیت این دانشگاه انجام پذیرفته تا با بهره‌گیری از تجربه‌های گرانقدر استادان و صاحب‌نظران برجسته کشورمان، کتاب‌ها و منابع آموزشی درسی شاخص و خودآموز تولید شود. در آینده هم، این مهم با هدف ارتقای سطح علمی، روزآمدی و توجه بیشتر به نیازهای مخاطبان دانشگاه پیام‌نور با جدیت ادامه خواهد داشت. به‌طور قطع استفاده از نظرات استادان، صاحب‌نظران و دانشجویان محترم، ما را در انجام این وظیفه‌ی مهم و خطیر یاری‌رسان خواهد بود. پیشاپیش از تمامی عزیزانی که با نقد، تصحیح و پیشنهادهای خود ما را در انجام این وظیفه‌ی خطیر یاری می‌رسانند، سپاسگزاری می‌نماییم. لازم است از تمامی اندیشمندانی که تاکنون دانشگاه پیام‌نور را منزلگاه اندیشه‌سازی خود دانسته و ما را در تولید کتاب و محتوای آموزشی درسی یاری نموده‌اند، صمیمانه قدردانی گردد. موفقیت و بهروزی تمامی دانشجویان و دانش‌پژوهان عزیز آرزوی همیشگی ما است.

دانشگاه پیام‌نور

فهرست مطالب

سیزده	پیشگفتار
۱	بخش اول. مبانی تعاون
۳	فصل اول. معنی و مفهوم تعاون
۳	هدف کلی
۳	اهداف یادگیری
۳	۱-۱ معنی و مفهوم تعاون
۵	۲-۱ تعاریف از دیدگاه صاحب نظران و اندیشمندان
۶	خلاصه فصل
۷	خودآزمایی فصل اول
۸	فصل دوم. اهمیت تعاونی
۸	هدف کلی
۸	اهداف یادگیری
۹	۱-۲ اهمیت تعاونی
۱۰	۱-۱-۲ نقش شرکت های تعاونی در توسعه اجتماعی
۱۱	۲-۱-۲ ابعاد اجتماعی شرکت های تعاونی
۱۲	۳-۱-۲ ابعاد فرهنگی تعاونی ها
۱۲	۲-۲ ارکان تعاونی
۱۳	۱-۲-۲ مجمع عمومی
۱۹	۲-۲-۲ هیئت مدیره
۲۲	۳-۲-۲ بازرسی
۲۵	خلاصه فصل
۲۶	خودآزمایی فصل دوم

۲۷	فصل سوم. تعاون در اسلام
۲۷	هدف کلی
۲۷	اهداف یادگیری
۲۷	۳-۱ تعاون در اسلام
۳۱	خلاصه فصل
۳۲	خودآزمایی فصل سوم
۳۳	فصل چهارم. تاریخچه تعاونی در جهان و ایران
۳۳	هدف کلی
۳۳	اهداف یادگیری
۳۳	۱-۴ تاریخچه تعاونی در جهان و ایران
۳۴	۱-۱-۴ تعاون و بیمه‌های تعاونی اعتبار پس‌انداز در چین باستان
۳۵	۲-۱-۴ گروه‌ها و سازمان‌های یاریگر در یونان و روم
۳۵	۳-۱-۴ بیمه‌های تعاونی در اروپا
۳۶	۲-۴ تعاون در کشورهای اسلامی و ایران
۳۹	۱-۲-۴ تاریخچه تعاونی در ایران
۳۹	خلاصه فصل
۴۰	خودآزمایی فصل چهارم
۴۱	بخش دوم. نظریه‌ها و اصول مکاتب تعاونی
۴۳	فصل پنجم. نظریه‌های تعاونی
۴۳	هدف کلی
۴۳	اهداف یادگیری
۴۳	۱-۵ نظام سرمایه‌داری و سوسیالیسم
۴۶	۲-۵ ویژگی‌ها و امتیازهای اقتصاد تعاونی نسبت به سایر نظام‌های اقتصادی
۴۷	۳-۵ سن سیمون
۴۸	۴-۵ رابرت اوون
۴۹	۵-۵ فیلیپ بوشه
۴۹	۶-۵ ویلیام کینگ
۵۰	۷-۵ شارل فوریه
۵۱	۸-۵ لوئی بلان
۵۲	خلاصه فصل
۵۲	خودآزمایی فصل پنجم
۵۴	فصل ششم. اصول مکاتب تعاونی
۵۴	هدف کلی
۵۴	اهداف یادگیری

۵۴	۱-۶ اصول مکاتب تعاونی
۵۵	۱-۱-۶ اصول مکتب راجدیل
۵۷	۲-۱-۶ اصول مکتب رایفایزن
۵۹	۳-۱-۶ اصول مکتب هرمان شولتز دلتیج
۶۰	۴-۱-۶ اصول مکتب ویلهلم هانس
۶۱	۵-۱-۶ تعاونی‌های نسل جدید (NGC)
۶۵	خلاصه فصل
۶۶	خودآزمایی فصل ششم
۶۸	فصل هفتم. اتحادیه بین‌المللی تعاون (ICA)
۶۸	هدف کلی
۶۸	اهداف یادگیری
۶۸	۱-۷ اتحادیه بین‌المللی تعاون (ICA)
۷۲	۲-۷ ساختار اتحادیه بین‌المللی تعاون (I. C. A)
۷۳	۱-۲-۷ هیئت مدیره ICA
۷۳	۲-۲-۷ مجامع منطقه‌ای
۷۳	۳-۲-۷ کمیته‌های موضوعی
۷۳	۴-۲-۷ سازمان‌های بخشی اتحادیه بین‌المللی تعاون ICA
۷۵	۵-۲-۷ لوگوی ICA
۷۵	خلاصه فصل
۷۵	خودآزمایی فصل هفتم
۷۷	فصل هشتم. اصول تعاونی
۷۷	هدف کلی
۷۷	اهداف یادگیری
۷۸	۱-۸ کلیات
۸۰	۲-۸ عضویت
۸۰	۱-۲-۸ جایگاه عضویت در قوانین ایران
۸۱	۲-۲-۸ شرایط عضویت
۸۱	۳-۲-۸ تعداد اعضاء شرکت‌های تعاونی
۸۲	۴-۲-۸ حقوق و تکالیف عضو در تعاونی
۸۳	۵-۲-۸ لغو عضویت
۸۴	۶-۲-۸ شرایط ورودی
۸۴	۷-۲-۸ انواع شرکت تعاونی از لحاظ نوع عضویت
۸۴	۸-۲-۸ عضویت در تعاونی راجدیل
۸۵	۹-۲-۸ عضویت در قوانین کشورهای مختلف
۸۷	۳-۸ جایگاه حق رأی در قوانین ایران

۸۷	۱-۳-۸ مقایسه حق رأی در شرکت‌های تجاری و تعاونی
۹۰	۲-۳-۸ حق رأی در تعاونی راجدیل
۹۰	۳-۳-۸ حق رأی در قوانین کشورهای مختلف
۹۱	۴-۸ سرمایه
۹۱	۱-۴-۸ جایگاه سرمایه در قوانین ایران
۹۲	۲-۴-۸ سهام چیست
۹۳	۳-۴-۸ سرمایه در تعاونی راجدیل
۹۳	۴-۴-۸ سرمایه در قوانین کشورهای مختلف
۹۴	۵-۴-۸ انواع تعاونی از نظر سرمایه
۹۷	۵-۸ مازاد برگشتی
۹۸	۱-۵-۸ مازاد برگشتی در قوانین ایران
۱۰۰	۲-۵-۸ مازاد برگشتی در تعاونی راجدیل
۱۰۰	۳-۵-۸ مازاد برگشتی در قوانین کشورهای مختلف
۱۰۰	۶-۸ خودمختاری
۱۰۲	۷-۸ آموزش
۱۰۳	۱-۷-۸ آموزش اعضا
۱۰۶	۲-۷-۸ تنوع در شیوه‌های آموزشی
۱۰۶	۳-۷-۸ مدیریت و اجرای برنامه‌های آموزشی
۱۰۷	۸-۸ همکاری بین تعاونی‌ها
۱۰۷	۱-۸-۸ اهداف اتحادیه‌های تعاونی
۱۰۹	خلاصه فصل
۱۰۹	خودآزمایی فصل هشتم
۱۱۱	بخش سوم. تعاونی در ایران
۱۱۳	فصل نهم. انواع تعاونی‌ها در ایران
۱۱۳	هدف کلی
۱۱۳	اهداف یادگیری
۱۱۴	۱-۹ تعاونی‌های تولیدی
۱۱۷	۲-۹ تعاونی‌های خدماتی
۱۱۹	۱-۲-۹ انواع گرایش‌های تعاونی‌های خدماتی
۱۲۴	۳-۹ تعاونی‌های مصرف
۱۲۶	۴-۹ تعاونی‌های اعتبار
۱۳۰	۵-۹ تعاونی‌های مسکن
۱۳۲	۶-۹ تعاونی‌های صنعتی
۱۳۵	۷-۹ تعاونی‌های حمل و نقل
۱۳۷	۸-۹ تعاونی دانش‌آموختگان
۱۴۱	۹-۹ تعاونی‌های دانش‌بنیان

۱۴۱	۱-۹-۹ تعریف شرکت دانش بنیان
۱۴۱	۲-۹-۹ رابطه شرکت دانش بنیان با نوآوری و اختراع
۱۴۲	۴-۹-۹ اهداف شرکت‌های دانش بنیان
۱۴۲	۵-۹-۹ فعالیت شرکت تعاونی‌های دانش بنیان
۱۴۴	۶-۹-۹ شکل‌گیری کسب و کار دانش بنیان
۱۴۵	۷-۹-۹ عوامل موفقیت شرکت‌های دانش محور
۱۴۶	۸-۹-۹ آسیب‌شناسی شرکت‌های تعاونی دانش بنیان
۱۴۸	۱۰-۹-۹ تعاونی‌های سهام عدالت
۱۵۱	۱-۱۰-۹ مشمولان طرح واگذاری سهام عدالت:
۱۵۲	خلاصه فصل
۱۵۳	خودآزمایی فصل نهم
۱۵۴	فصل دهم. آسیب‌شناسی تعاونی
۱۵۴	هدف کلی
۱۵۴	هدف‌های یادگیری
۱۵۴	۱-۱۰ مقدمه
۱۵۵	۲-۱۰ مزیت‌های تعاونی
۱۵۶	۳-۱۰ مشکلات تعاونی‌ها
۱۶۰	۴-۱۰ ارائه راهکارها
۱۶۱	خلاصه فصل
۱۶۲	خودآزمایی فصل دهم
۱۶۳	فصل یازدهم. وضعیت بخش تعاون در سند چشم‌انداز ملی
۱۶۳	هدف کلی
۱۶۳	هدف‌های یادگیری
۱۶۳	۱-۱۱ ویژگی‌های تعاونی در ایران
۱۶۴	۲-۱۱ ساختار موجود بخش تعاونی
۱۶۴	۳-۱۱ عملکرد موجود بخش تعاونی
۱۶۵	۴-۱۱ وضعیت بخش تعاونی در سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی و قانون برنامه چهارم توسعه کشور
۱۶۵	۵-۱۱ نقش و جایگاه بخش تعاونی در تحقق مضامین ۱۲ گانه برنامه چهارم توسعه
۱۶۵	۱-۵-۱۱ در بسترسازی برای رشد سریع اقتصادی
۱۶۵	۲-۵-۱۱ در تعامل فعال با اقتصاد جهانی
۱۶۶	۳-۵-۱۱ در رقابت‌پذیری اقتصاد
۱۶۶	۴-۵-۱۱ در توسعه مبتنی بر دانایی
۱۶۶	۵-۵-۱۱ در حفظ محیط زیست
۱۶۶	۶-۵-۱۱ در ارتقای سلامت و بهبود کیفیت زندگی
۱۶۷	۷-۵-۱۱ ارتقای عدالت اجتماعی

۱۶۷	۸-۵-۱۱ در توسعه فرهنگی کشور
۱۶۷	۹-۵-۱۱ در نوسازی دولت و ارتقای اثر بخشی حاکمیت:
۱۶۷	۶-۱۱ وضعیت بخش تعاونی در سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه
۱۶۸	۷-۱۱ وضعیت بخش تعاونی در قانون برنامه چهارم
۱۶۸	۸-۱۱ وضعیت بخش تعاونی در سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی
۱۶۹	۹-۱۱ امکانات، قابلیت‌ها، محدودیت‌ها و تنگناهای توسعه بخش تعاون
۱۶۹	۱-۹-۱۱ نقاط قوت و قابلیت‌های بخش تعاونی
۱۷۱	۲-۹-۱۱ محدودیت‌ها و تنگناهای توسعه بخش تعاونی
۱۷۲	۱۰-۱۱ نقش و جایگاه بخش تعاون در تحقق اهداف چشم‌انداز
	۱۱-۱۱ اهداف کلی و راهبردهای کلان توسعه بخش تعاونی در تحقق چشم‌انداز بلندمدت توسعه ۱۷۲
۱۷۲	۱-۱۱-۱۱ اهداف کلی
۱۷۳	۲-۱۱-۱۱ راهبردها
۱۷۴	۱۲-۱۱ هدف‌های کمی مورد انتظار طی دوره (۸۴-۸۸)
۱۷۵	۱۳-۱۱ سیاست‌های اجرایی
۱۸۱	۱۴-۱۱ سیاست‌ها و اولویت‌های استانی
۱۸۱	۱۵-۱۱ اقدامات مهم و اساسی
۱۸۱	۱-۱۵-۱۱ ترویج و گسترش تعاونی‌ها
	۲-۱۵-۱۱ تسهیل دسترسی تعاونی‌ها به امکانات و منابع مورد نیاز سرمایه‌گذاری و واگذاری
۱۸۲	سهام بخش دولتی
۱۸۳	۳-۱۵-۱۱ ارتقای بهره‌وری و گسترش بازار تعاونی‌ها
۱۸۴	۴-۱۵-۱۱ ارتقای اثربخشی نقش دولت در توسعه بخش تعاونی
۱۸۴	۱۶-۱۱ وضعیت بخش تعاونی در سند چشم‌انداز و قانون برنامه پنجم توسعه کشور
۱۸۸	۱۷-۱۱ سیاست‌های ناظر بر بازار پولی، برای توسعه بخش تعاونی
۱۸۹	۱۸-۱۱ سیاست‌های ناظر بر بازارهای مالی (سرمایه) برای توسعه بخش تعاونی
۱۹۰	۱۹-۱۱ سیاست‌های ناظر بر بازار و نظام توزیع کالا برای توسعه بخش تعاونی
۱۹۱	۲۰-۱۱ سیاست‌های ناظر بر برنامه‌های فقرزدایی برای توسعه بخش تعاونی
۱۹۱	۲۱-۱۱ سیاست‌های توسعه بخش تعاونی ناظر بر بخش کشاورزی:
۱۹۲	۲۲-۱۱ اهداف و سیاست‌های توسعه بخش تعاونی ناظر بر بخش صنعت و معدن
۲۰۶	خلاصه فصل
۲۰۶	خودآزمایی فصل یازدهم
۲۰۹	فصل دوازدهم. تعاونی‌ها و اهداف هزاره سوم
۲۰۹	هدف کلی
۲۰۹	هدف‌های یادگیری
۲۱۰	۱-۱۲ اهداف توسعه هزاره سوم
۲۱۰	۲-۱۲ پتانسیل همکاری تعاونی‌ها در خصوص MDGs
۲۱۰	۱-۲-۱۲ هدف ۱: از بین بردن فقر و گرسنگی شدید:

۲۱۱	۲-۲-۱۲ هدف ۲: دسترسی به آموزش‌های عمومی اولیه
۲۱۳	۳-۲-۱۲ هدف ۳: تشویق مساوات بین جنسیت‌ها (زنان و مردان) و توانمندکردن بانوان
۲۱۵	۴-۲-۱۲ هدف ۴: کاهش مرگ و میر کودکان/ هدف ۵: بهبود بهداشت مربوط به مادران
۲۱۶	۵-۲-۱۲ هدف ۶: مبارزه با HIV/AIDS، مالاریا و سایر بیماری‌ها
۲۱۸	۶-۲-۱۲ هدف ۷: تأمین و حفظ پایداری و ثبات محیط‌زیست
۲۲۲	۷-۲-۱۲ هدف ۸: بسط همکاری‌های جهانی برای توسعه
۲۲۳	خلاصه فصل
۲۲۴	خودآزمایی فصل دوازدهم
۲۲۵	پاسخنامه
۲۲۷	پیوست‌ها
۲۴۳	منابع و مآخذ

تقدیم به بهترین مادر دنیا

مادرم

پیشگفتار

تعاون در مفهوم خاص خود نوعی همکاری و مشارکت افراد برای ایجاد سازمانی اقتصادی با قبول اصولی است که سوداگری و بهره‌کشی از افراد را طرد می‌کند. هدف تعاون جمع ارزش‌های اخلاقی همراه با اهداف اقتصادی و اجتماعی و رفع نیازهای مشترک افراد است. در این نظام اقتصادی و اجتماعی همه فعالیت‌ها با تشریک مساعی و به صورت جمعی صورت گرفته و به فرد انسانی و آزادی او احترام گذاشته می‌شود. تعاونی‌ها به عنوان یک واقعیت انکارناپذیر در طول دو قرن گذشته حضور چشمگیر خود را در تمامی صحنه‌های اقتصادی-اجتماعی حفظ کرده‌اند. در واقع، تعاونی‌ها بهترین سازوکار برای توسعه پایدار و عادلانه محسوب می‌شوند. کتاب حاضر از سه بخش اصلی تشکیل شده که بخش اول مبانی تعاون را شامل می‌شود که این بخش چهار فصل را شامل می‌شود. در فصل اول به معنی و مفهوم تعاونی و اندیشه‌های صاحب‌نظران علوم اجتماعی و اندیشمندان در زمینه تعاون پرداخته می‌شود.

فصل دوم اختصاص به اهمیت تعاونی‌ها و ارکان تعاونی‌ها دارد. در فصل سوم تعاون را از دیدگاه اسلام به طور اجمالی بررسی می‌شود. در فصل پایانی بخش اول تاریخچه تعاونی را در تمدن‌های کهن؛ از جمله چین و یونان و روم و کشورهای اسلامی؛ از جمله ایران بررسی می‌شود.

بخش دوم کتاب حاضر نیز شامل چهار فصل است که در فصل پنجم به نظریه‌های مطرح در زمینه تعاونی و در فصل ششم به اصول اساسی حاکم بر مکاتب

تعاونی‌ها پرداخته می‌شود. فصل هفتم این بخش به اتحادیه بین‌المللی تعاونی (ICA) اختصاص دارد. فصل پایانی بخش دوم (فصل هشتم) مربوط به اصول تعاونی‌هاست که در واقع توجه و تمرکز بیشتر در این فصل است، چرا که اصول حاکم بر تعاونی‌ها در حال حاضر را بررسی می‌کند.

بخش پایانی کتاب (بخش سوم) که فصل نهم و دهم را شامل می‌شود، به بحث درباره انواع تعاونی در ایران و سند چشم‌انداز توسعه ملی می‌پردازد. متن حاضر به گونه‌ای تنظیم شده که ضمن ایجاد آشنایی اجمالی دانشجویان از شرکت‌های تعاونی، تا حدی کاربردی هم باشد.

مؤلف بر خود لازم می‌داند از دقت نظر آقای بهزاد حکیمی‌نیا که ویرایش علمی این اثر را تقبل نمودند، و از مساعدت و همکاری مدیر محترم (آقای دکتر محمدعلی ابراهیمی) و کارشناس گرامی دفتر تدوین و تولید محتوای آموزشی سرکار خانم مینا حاجی‌انزهایی قدردانی و سپاسگزاری نماید.

بخش اول

مبانی تعاون

فصل اول

معنی و مفهوم تعاون تعاریف از دیدگاه صاحب نظران و اندیشمندان

هدف کلی

هدف کلی از فصل اول آشنایی دانشجویان با معنی و مفاهیم تعاون، همکاری، شرکت تعاونی و بیان دیدگاه‌های اندیشمندان درخصوص تعاون و تعاونی می‌باشد.

اهداف یادگیری

- دانشجو پس از مطالعه این فصل، قادر خواهد بود:
۱. تعریف جامعی از مفهوم تعاون و تعاونی داشته باشد.
 ۲. شرکت تعاونی را طبق قانون بخش تعاونی جمهوری اسلامی ایران تعریف کند.
 ۳. تفکرات و نظرات اندیشمندان را در مورد تعاونی به‌طور اجمالی بیان کند.

۱-۱ معنی و مفهوم تعاون

تعاون را به معنای کو آپریشن (Co-Operation) در زبان لاتین به‌کار برده‌اند که از دو واژه تشکیل شده است: اول، واژه "Co" که در زبان لاتین معنای «بیشتر یا با هم» دارد. دوم واژه "Operation" که از ریشه "Operi" لاتین مشتق شده و به معنی «کارکردن و عمل کردن» است.

واژه کوآپریتیو "Co-Operative" به معنای «تعاونی»، واحد یا گروهی است که براساس تعاونی فعالیت می‌کند. در زبان فارسی واژه کوآپریتیو را معادل «شرکت تعاونی» دانسته‌اند که مفهوم آن کار گروهی و همکاری دسته‌جمعی بر مبنای نیازهای

مشترک است (جوهری، ۱۳۷۲: ۴۳ و ۴۲).

در فرهنگ معین تعاون به معنی یکدیگر را یاری کردن، به هم یاری کردن است و در فرهنگ دهخدا، هم پشت شدن، یکدیگر را یاری کردن، یاری کردن بعضی قوم بعض دیگر را، با هم مددکاری یکدیگر را کردن، معادل واژه تعاون آمده است.

تعاون در مفهوم خاص آن در بخش اقتصاد، روشی یا به تعبیر شهید بهشتی «بهتر است بگوئیم شیوه‌ای در اقتصاد» است که در دو قرن اخیر در قالب ساختارهای رسمی متداول گشته و اثرات مهمی در زندگی انسان‌ها و ملت‌ها بر جای گذاشته است (عباسی، ۱۳۸۸: ۴).

پل روی^۱ می‌نویسد: «تعاونی، مؤسسه‌ای است اقتصادی که از طرف اعضای سازمان‌یافته، ایجاد می‌گردد، توسط خود آنان اداره می‌شود و به تدارک یا فروش کالا و ارائه خدمت به اعضا به قیمت تمام شده می‌پردازد.

کامپبل^۲: «شرکت تعاونی عبارت است از سازمانی که در آن افراد داوطلبانه و با حقوق مساوی با یکدیگر شریک می‌شوند تا از منافع اقتصادی خود دفاع کنند» (طالب، ۱۳۸۷: ۸ و ۷).

شرکت تعاونی، سازمانی است مرکب از گروهی از اشخاص که به تشابه نیازهای یکدیگر پی برده و به سبب رشد فکری به این باور رسیده‌اند که از راه اتحاد و همکاری با دیگران و کار دسته جمعی می‌توانند بهتر و مؤثرتر از تلاش انفرادی در رفع نیازهای مشترک و بهبود وضع مادی و اجتماعی خویش موفق گردند (شیرانی، ۱۳۶۸: ۲۵).

قانون بخش تعاونی جمهوری اسلامی ایران، شرکت تعاونی را این‌گونه تعریف می‌کند: «شرکت تعاونی شرکتی است از اشخاص حقیقی یا حقوقی که به‌منظور رفع نیازمندی‌های مشترک و بهبود وضع اقتصادی و اجتماعی شرکا از طریق خود یاری، کمک متقابل و همکاری آنان و تشویق به پس‌انداز، موافق اصولی که در این قانون روشن شده، تشکیل می‌گردد» (فروهری و دهگامی، ۱۳۶۸: ۱۱).

1. P.Roy

2. W.Campbell

۱-۲ تعاریف از دیدگاه صاحب نظران و اندیشمندان

همکاری و همیاری در جامعه‌شناسی به اندازه‌ای مهم بوده که اغلب به‌عنوان یکی از ویژگی‌های مهم در تعاریف صاحب نظران و اندیشمندان در مورد گروه و جامعه وارد شده است.

ادوارد وستر مارک مشخصه تعاون را در تعریف جامعه به کار برده است. وی جامعه را «دسته‌ای از مردم که به حال تعاون زندگی می‌کنند» دانسته است (فرهادی، ۱۳۸۸: ۲۱۰).

هنری گیدینگز^۱ در کتب مطالعات درباره جامعه‌شناسی توصیفی و تاریخی، جامعه را به‌دسته‌ای از مردم که برای نیل به هدف عام‌المنفعه‌ای در حال تعاون به سر می‌برند، تعریف کرده است (فرهادی، ۱۳۸۸: ۲۱۰).

پیتریم سورگین در فهرستی مفصل که به‌زعم وی سبب عضویت افراد در گروه اجتماعی می‌شود، از پاره‌ای همانندی‌ها و اشتراک‌ها مانند اشتراک در مالکیت، اشتراک در مذهب و فرهنگ، اشتراک در خون و... بالاخره از همکاری و تعاون مشترک نام می‌برد (محسنی، ۱۳۶۹: ۲۰۱).

ابن خلدون (۷۳۲-۸۰۸) از نخستین جامعه‌شناسان جهان در کتاب «مقدمه» جلد اول درباره منشأ همکاری و تعاون می‌نویسد:

«باید دانست که تفاوت عادات و رسوم و شئون زندگانی ملت‌ها در نتیجه اختلافی است که در شیوه معاش (اقتصاد) خود پیش می‌گیرند، چه اجتماع ایشان تنها برای تعاون و همکاری در راه به‌دست آوردن وسایل معاش است و البته در این هدف از نخستین ضروریات ساده آغاز می‌کنند» (فرهادی، ۱۳۸۸: ۲۲۱).

اگوست کنت (۱۷۹۷-۱۸۵۷) دو عامل نیرومند؛ یعنی حس خودخواهی و حس نوع دوستی را در فطرت بشر باز شناخته، دومی را عامل پیدایش خانواده که محل تمرین همکاری است می‌داند.

ابونصر فارابی (۲۶۰-۳۳۹) در کتاب السياسة المدینه جوامع مدنی را نخست به دو نوع کلی فاضله (آرمانی) و غیرفاضله تقسیم می‌کند و برای جوامع غیرفاضله انواعی در

نظر می‌گیرد، اما چه در مدل آرمان شهر و چه در نوع واقعی شهرها، مبنای کار را همکاری شهروندان می‌داند (خوشرو، ۱۳۷۴: ۱۹).

ویل دورانت نیز در فصل «اخلاقی و غیر اخلاقی» در کتاب «لذات فلسفه» پایه اخلاقیات را بیشتر در نیازهای اقتصادی آدمی می‌داند. وی می‌نویسد: «بلاخره باید بدانیم که آن همکاری که پایه اخلاقیاتش می‌خوانیم، بیشتر بر روی توسعه نیازهای حیات اقتصادی است تا بر ریشه حیات روحی. به قول معروف؛ گل‌ها از خاک سر می‌زنند» (ویل دورانت، ۱۳۵۰: ۱۰۷).

وی در جای دیگر می‌نویسد: «اگرچه غرایز کاملاً خودخواه هستند، اما مؤسسات و ضروریات اجتماعی روز به روز ما را به سوی تعاون می‌برند» (ویل دورانت، ۱۳۵۰: ۱۱۱). در تعریف تعاون می‌توان گفت هنگامی که فردی نتواند به تنهایی کار یا فعالیت کند بهتر است از دیگران کمک بگیرد تا آن کار را به صورت دسته‌جمعی و با همکاری یکدیگر انجام دهند. این شیوه انجام کار را «تعاون» می‌گوییم.

و هرگاه یک گروه از مردم از روی میل و علاقه برای رسیدن به هدف‌های مشترک اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با مشورت و همکاری دور هم جمع شوند و به صورت عادلانه با سرمایه‌گذاری فعالیتی را شروع نمایند و در سود و زیان آن سهم باشند در واقع یک تعاونی تأسیس کرده‌اند و هر یک از آنان را می‌توان یک عضو شرکت تعاونی نامید.

خلاصه فصل

معنی و مفهوم تعاون و تعاریف صاحب‌نظران از تعاون توضیح داده شد. تعاون را به معنی یکدیگر را یاری کردن، به هم یاری کردن، هم پشت‌شدن، یکدیگر را یاری کردن، تعریف شد. در قانون بخش تعاونی جمهوری اسلامی ایران، شرکت تعاونی این گونه تعریف می‌شود: «شرکت تعاونی شرکتی است از اشخاص حقیقی یا حقوقی که به منظور رفع نیازمندی‌های مشترک و بهبود وضع اقتصادی و اجتماعی شرکا از طریق خود یاری، کمک متقابل و همکاری آنان و تشویق به پس‌انداز، موافق اصولی که در این قانون روشن شده، تشکیل می‌گردد.

خودآزمایی فصل اول

۱. کدام واژه به معنای شرکت تعاونی است.

الف) Co-Operation ب) Co-Operative

ج) Operation د) Operi

۲. این تعریف از کیست.

شرکت تعاونی عبارت است از سازمانی که در آن افراد داوطلبانه و با حقوق مساوی با یکدیگر شریک می‌شوند تا از منافع اقتصادی خود دفاع کنند.

الف) پل روی ب) کامپیل

ج) هنری گیدینگز د) پیتیریم سورگین

۳. آگوست کنت کدام عامل فطرت را در همکاری نیرومند می‌داند.

الف) حس دیگر خواهی ب) حس خودخواهی

ج) حس نوع دوستی د) حس خودخواهی و نوع دوستی

۴. این عبارت از کیست؟

«پاره‌ای تشابه‌ها و اشتراک‌ها مانند اشتراک در مالکیت، اشتراک در مذهب و فرهنگ،

اشتراک در خون و... بالاخره از همکاری و تعاون مشترک نام می‌برد.

الف) پل روی ب) کامپیل

ج) هنری گیدینگز د) پیتیریم سورگین

۵. از دیدگاه آگوست کنت محل تمرین همکاری بیشتر در کجا صورت می‌گیرد.

الف) مدرسه ب) خانواده

ج) جامعه د) دولت

فصل دوم

اهمیت تعاونی

ارکان تعاونی

هدف کلی

هدف کلی فصل دوم آشنایی دانشجویان به نقش و جایگاه تعاونی، ارکان تعاونی و حدود اختیارات و وظایف هر یک از رکن‌ها می‌باشد.

اهداف یادگیری

- دانشجو پس از مطالعه این فصل، قادر خواهد بود:
۱. دلیل استقبال و مقبولیت گسترده نهضت تعاون را بیان کنند.
 ۲. ابعاد اجتماعی تعاونی‌ها را نام ببرند.
 ۳. نقش تعاونی‌ها را در توسعه اجتماعی بیان کنند.
 ۴. ارکان تعاونی را نام ببرند.
 ۵. وظایف و اختیارات مجمع عمومی عادی و فوق‌العاده را توضیح دهند.
 ۶. حد نصاب لازم جهت تشکیل و رسمیت مجامع عمومی عادی و فوق‌العاده را توضیح دهند.
 ۷. نحوه دعوت در مجامع را شرح دهند.
 ۸. مقامات دعوت‌کننده در مجامع را توضیح دهند.
 ۹. وظایف و اختیارات هیئت مدیره را بیان کنند.
 ۱۰. مهمترین اقدامات هیئت مدیره پس از انتخاب را توضیح دهید.

۹ اهمیت تعاونی

۱۱. نحوه انتخاب مدیر عامل را توضیح دهید.
۱۲. میزان حقوق و پاداش اعضا هیئت مدیره را بیان نمایید.
۱۳. وظایف و اختیارات بازرس را شرح دهند.
۱۴. بازرس را تعریف نمایید.
۱۵. نحوه شرکت بازرس در جلسات هیئت مدیره را ذکر نمایید.
۱۶. مراحل رسیدگی به شکایت اعضا را بیان نمایید.

۲-۱ اهمیت تعاونی

اهمیت و کارکرد شیوهی تعاون و تعاونی‌ها در نظام‌های گوناگون سیاسی و اجتماعی اعم از توسعه‌نیافته، در حال توسعه و یا توسعه‌یافته به گونه‌ای بوده است که دیگر جایی برای بحث درباره‌ی اینکه آیا تعاونی‌ها قادرند حاکمیت مشارکت خود را به‌طور فزاینده‌ای در سهم ساختار اقتصادی و اجتماعی افزایش دهند، باقی نمی‌گذارد. تعریف ساده‌ای که کارشناسان مسائل اجتماعی و اقتصادی برای نقش تعاونی‌ها قایل هستند، بی‌هیچ شبهه‌ای در جهان یک معنا را تداعی می‌کند که آنها توانایی این را دارند که از اضمحلال پیوندهای اجتماعی پیشگیری کنند، با فقر به سبزه برخیزند، از محرومیت روستاها و مناطق دورمانده از توسعه بکاهد و در نتیجه در جهت پیشگیری از تغییرات و دگرگونی‌های مشکل‌آفرین ساختار جمعیتی ناشی از مهاجرت جامعه‌ی روستایی به شهر بکاهند.

مجمع عمومی سازمان ملل در قطعنامه ۴۹/۱۵۵ مورخ ۲۳ دسامبر ۱۹۹۴ تصدیق کرد که تعاونی‌ها «عضو جدایی‌ناپذیر توسعه اقتصادی و اجتماعی در همه کشورها» هستند.

دلیل استقبال و مقبولیت گسترده نهضت تعاون به‌عنوان چاره‌ساز مشکلات اقتصادی و اجتماعی، از انتظارات متنوعی سرچشمه می‌گیرد؛

اول، سازمان‌های ملی و بین‌المللی، باور دارند که در کشورهای در حال توسعه، تعاونی‌ها دارای توانایی بالقوه برای کمک مؤثر در ریشه‌کنی فقر، اجرای برنامه‌های تربیت حرفه‌ای، توانمندسازی و حتی افزایش درک اجتماعی و بهداشت را دارا هستند.

دوم، با توسعه و تحکیم مشارکت و تعاون عمومی بین همه مردم و با توزیع ثروت و سهم‌شدن گروه بیشتری در مالکیت (با حفظ حق مالکیت افراد به‌طور آزادانه) بستر عدالت اجتماعی فراهم می‌شود.

سوم، تعاونی‌ها می‌توانند به اکثریت غالب تولیدکنندگان خرده‌پا در خرید ماشین‌آلات اولیه و اقلام مصرفی، تأمین اعتبارات، بازاریابی، تهیه ابزار تولید در صنایع و کشاورزی کمک کنند (عباسی، ۱۳۸۸: ۱۷ و ۱۵).

چهارم، تعاونی‌ها قادر هستند تا در گردآوری سرمایه‌های نواحی شهری و روستایی و به‌کارگیری مجدد سرمایه‌ها در طرح‌های کشاورزی-صنعتی مساعدت کنند. پنجم، تعاونی‌ها می‌توانند از طریق خرید، تولید و بازاریابی در مقیاس کلان، هزینه‌های تولید را کاهش دهند و تولید را از نظر قابلیت رقابت قوی‌تر کنند.

ششم، با ایجاد توانمندی در اکثر آحاد جامعه، دولت‌ها می‌توانند تصدی‌گری‌ها را بدون نگرانی از بروز انحصار به خود مردم بسپارند. بالاخره، دولت با ایجاد و تأمین شرایط و امکانات کار برای همه در غالب گروه‌های مردمی و اشتغال کامل از طریق تعاونی‌ها می‌تواند به‌طور مؤثر و کارآمد بخش بیشتری از آحاد جامعه را در اقتصاد و به تبع آن افزایش تولید ملی دخیل سازند.

رهبر معظم انقلاب بخش تعاون را به‌عنوان «بازوی نظام و ایفاگر نقش اساسی در تحقق اهداف نظام مقدس جمهوری اسلامی در زمینه عدالت اجتماعی و اقتصادی» و همچنین «اساسی‌ترین، منطقی‌ترین و بنیادی‌ترین راه‌حل استقرار عدالت و نجات بخش کشور از لحاظ اقتصادی در شرایط امروز و کاهش وابستگی به منابع نفتی» تلقی و معرفی نموده‌اند.

۲-۱- نقش شرکت‌های تعاونی در توسعه اجتماعی

کار تعاونی به مردم ایمان، خود آگاهی، اعتماد به نفس، شکیبایی و استقامت می‌دهد. از آنان کارکنان مسئول می‌سازد، عنصر انسانی را برای جامعه‌ی متحول تعاونی، برای جهان همراهی و مسالمت و نه دیار دشمنی پرورش می‌دهند.

بنابراین دگرگونی اجتماعی که تحت تأثیر کار تعاونی به وقوع می‌پیوندد از همین جا آغاز می‌شود. کار تعاونی، در نتیجه استقرار مناسبات خاص بین فرد و مؤسسه

چنان دگرگونی به وجود می‌آورد که در مقایسه با تحولات دیگر، پابرجاتر، چشمگیرتر و نمایان‌تر است. بنابراین نقش این مناسبات در دگرگونی اجتماعی به سادگی قابل مشاهده است.

صرف این حقیقت که افراد از صورت استفاده‌کننده از مؤسسات، از صورت مشتری، کارگر، تحویل‌دهنده و... خارج شده و موقعیت مالک و اداره‌کننده مؤسسات را پیدا می‌کنند، موید این مطلب است. روابط تعاونی به این ترتیب مقام و مسئولیت اجتماعی جدید به مردم می‌دهد و تلقی آنان را نسبت به محیط اجتماعی و اقتصادیشان سراپا دگرگون می‌سازد که بدین طریق یک گروه اجتماعی پایه عرصه‌ی وجود می‌گذارد. مؤسسه‌ی تعاونی صرفاً از جنبه‌ی ظاهری خود، مرکز فعالیت اقتصادی است و در ورای این نمای ظاهری، تحول اجتماعی نهفته است.

۲-۱-۲ ابعاد اجتماعی شرکت‌های تعاونی

به‌طور کلی ابعاد اجتماعی تعاونی‌ها را به‌صورت زیر می‌توان بیان کرد:

۱. گام نهادن در مسیر تحقق عدالت اجتماعی و حل نسبی تضاد بین رشد و رفاه و عدالت اجتماعی و توزیع عادلانه ثروت‌ها.
۲. ایجاد همدلی، صمیمیت، تعاون و همکاری در میان اقشار مختلف جامعه که به‌طور حتم از شاخص‌های توسعه به‌شمار می‌رود.
۳. مساعدت به بخش دولتی در اموری چون مدارس غیرانتفاعی، مهد کودک‌ها، ورزشگاه‌ها و مراکز فرهنگی و هنری، با تشکیل تعاونی‌های آموزشی، هنری، فرهنگی و ورزشی و... .
۴. حل بخشی از معضل مسکن از طریق تعاونی‌های مسکن و مقابله با مهاجرت بی‌رویه از طریق ایجاد کار در روستاها و بخش‌های مختلف در مقابل تعاونی‌های تولید.
۵. مقابله با معضل بیکاری و مفاسد ناشی از آن با پذیرش حداقل هفت نفر در تعاونی‌های تولیدی که در بخش خصوصی عموماً طرح‌ها به یک نفر واگذار می‌شود. این امر ضمن اینکه ایجاد کار می‌نماید، کارگر را به‌عنوان صاحب کار محسوب می‌دارد که قطعاً در بازدهی کار تأثیر گذاشته و از تداوم ثروت و سرمایه‌دار پروری